

DIAGNOZA STANU BEZPIECZEŃSTWA ONLINE W SZKOŁACH

Raport z badań

Fundacja Dzieci Niczyje

2013

Opracowanie raportu:

Katarzyna Makaruk

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

Badania dofinansowane ze środków Ministerstwa Edukacji Narodowej
w ramach projektu „Szkoła Bezpieczna w Sieci”

Copyright © 2013 Fundacja Dzieci Niczyje

Fundacja Dzieci Niczyje

03-926 Warszawa, ul. Walecznych 59

Tel. (22) 616 02 68; fdn@fdn.pl; www.fdn.pl

Spis treści

1. Wprowadzenie	4
2. Cele badań	4
3. Metoda badawcza	4
4. Wyniki	
4.1. Zagrożenia online	5
4.2. Profilaktyka	7
4.3. Interwencja	8
4.4. Wiedza na temat bezpieczeństwa online	8
5. Wnioski	11

1. Wprowadzenie

Powszechna dostępność mediów elektronicznych wśród dzieci w wieku gimnazjalnym, oraz ich coraz bardziej zaawansowane możliwości, obok pozytywnego potencjału edukacyjnego, czy informacyjnego, wiążą się z szeregiem zagrożeń, jak zagrożenia dla prywatności, agresja rówieśnicza, uzależnienia, czy uwodzenie. Dostępne badania wskazują na stosunkowo wysoki odsetek niebezpiecznych zachowań i sytuacji doświadczanych przez dzieci w wieku gimnazjalnym.

Szkoła w oczywisty sposób pełni ważną rolę w zapobieganiu internetowym zagrożeniom oraz konfliktom rówieśniczym z udziałem mediów elektronicznych. Obok działań profilaktycznych adresowanych do uczniów i ich rodziców szkoła powinna zadbać o odpowiednią konfigurację sieci informatycznej, zasady korzystania z mediów elektronicznych na terenie szkoły, oraz procedury reagowania na niepokojące sytuacje związane z internetem. Niezwykle ważne w realizacji szkolnej polityki bezpieczeństwa online są odpowiednie kompetencje nauczycieli i pedagogów.

Przeprowadzone wśród pracowników szkół gimnazjalnych badanie umożliwiło zdiagnozowanie stanu bezpieczeństwa w szkołach a tym samym dostarczyło niezbędnej wiedzy do opracowania programu szkoleń dla pracowników szkół gimnazjalnych.

2. Cele badań

Celem badania była diagnoza stanu bezpieczeństwa online uczniów szkół gimnazjalnych poprzez określenie zagrożeń online dla uczniów gimnazjum, określenie poziomu wiedzy nauczycieli z zakresu bezpieczeństwa online oraz potrzeb szkoleniowych nauczycieli w zakresie bezpieczeństwa online.

3. Metoda badawcza

Badanie zostało przeprowadzone przez Fundację Dzieci Niczyje w okresie od września do października 2013 wśród nauczycieli pracujących w pięciu szkołach gimnazjalnych z województwa podlaskiego (3 szkoły), mazowieckiego (1 szkoła) oraz małopolskiego (1 szkoła). Badanie składało się z części ilościowej oraz jakościowej. W ramach części jakościowej przeprowadzonych zostało 5 indywidualnych wywiadów telefonicznych z pracownikami szkół gimnazjalnych – dwoma nauczycielami informatyki, dwoma dyrektorami szkół oraz pedagogiem szklonym. Badanie ilościowe zostało przeprowadzone metodą ankietową wśród 148 pracowników szkół gimnazjalnych.

4. Wyniki

4.1. Zagrożenia online

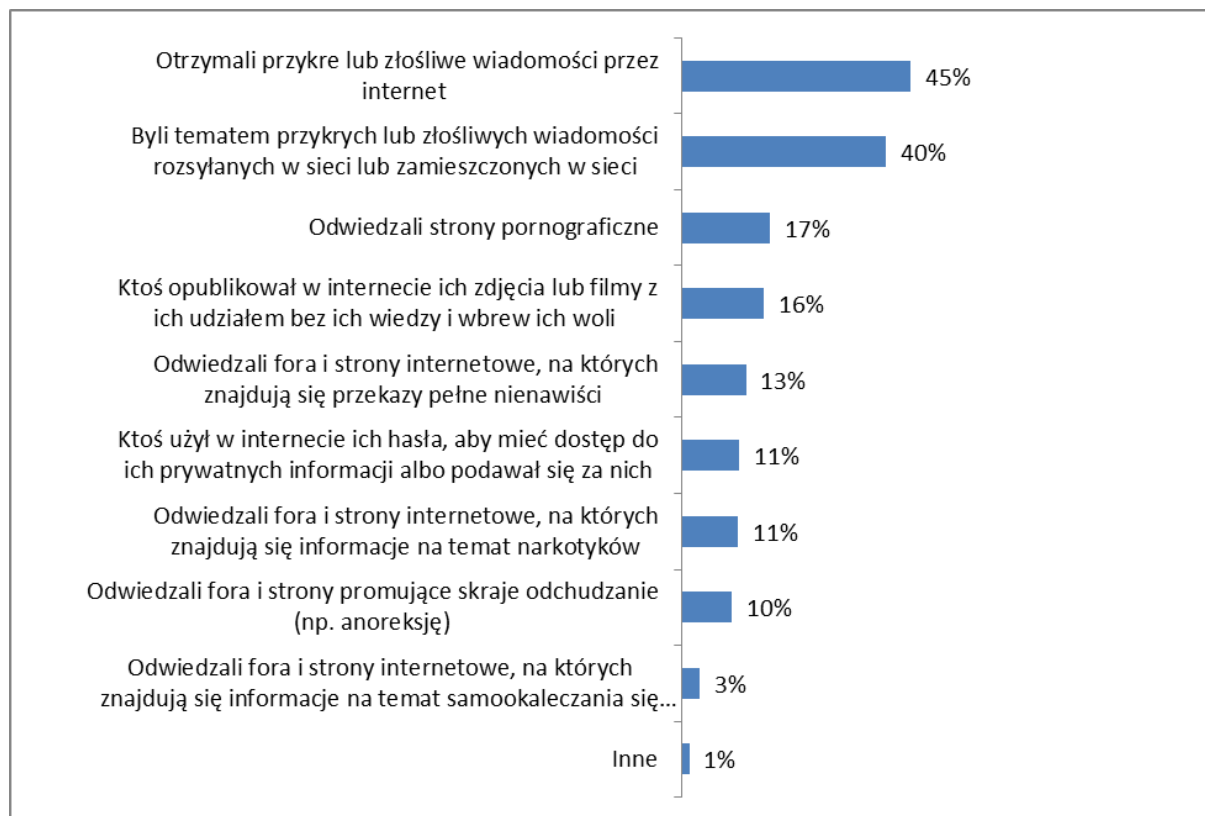
Jednym z celów badania było poznanie wiedzy nauczycieli na temat niebezpiecznych sytuacji online, do których dochodzi z udziałem uczniów. Z wypowiedzi nauczycieli możemy wnioskować, że nie są oni w pełni świadomi niebezpieczeństw, na jakie są narażone w internecie dzieci. Niektórzy respondenci wyrażali przekonanie, że oprogramowanie komputerowe pozwala chronić dzieci przed zagrożeniami online. Nie wszyscy rozmówcy posiadali wiedzę na temat niebezpiecznych sytuacji, do których dochodzi z udziałem uczniów po lekcjach lub wtedy, gdy korzystają oni z urządzeń mobilnych. Jeden z nich przyznał nawet, że wiedza ta jest niewielka, a o zaistniałych incydentach pracownicy szkoły dowiadują się przypadkowo np. są informowani przez własne dzieci, które również uczęszczają do szkoły. Sporadycznie zdarza się, że o sprawie zawiadamiają rodzice ucznia lub uczeń sam zgłasza się do nauczyciela z prośbą o pomoc.

Nauczyciele zapytani podczas indywidualnych wywiadów o niepokojące sytuacje, których doświadczali uczniowie ich szkół, odpowiadali, że najczęściej były to przypadki agresji na czatach lub portalach społecznościowych. Opinie te potwierdzają wyniki badania ilościowego. 45% nauczycieli twierdzi, że ich podopieczni otrzymali przykre lub złośliwe wiadomości przez internet a 40%, że uczniowie byli tematem przykrych lub złośliwych wiadomości rozsyłanych w sieci lub zamieszczonych w sieci. Pomimo braku szczegółowej wiedzy, niektórzy nauczyciele domyślają się, że uczniowie mają kontakt w internecie z pornografią - ponad co szósty (17%) nauczyciel twierdził, że uczniowie odwiedzali w internecie strony pornograficzne.

Ponadto według 16% respondentów uczniowie ich szkoły doświadczyli sytuacji, w której ktoś opublikował w internecie ich zdjęcia lub filmy z ich udziałem bez ich wiedzy i wbrew ich woli. 13% jest zdania, że ich uczniowie odwiedzali fora i strony internetowe, na których znajdują się przekazy pełne nienawiści, a 11%, że młodzi ludzie doświadczyli sytuacji, gdy ktoś użył w internecie ich hasła, aby mieć dostęp do ich prywatnych informacji albo podawał się za nich, również 11% przyznało, że, że odwiedzali fora i strony internetowe, na których znajdują się informacje na temat narkotyków. 10% przyznało, że ich podopieczni odwiedzali fora i strony promujące skrajne odchudzanie (np. anoreksję). Z deklaracji nauczycieli wynika, że spośród badanych zagrożeń najrzadziej (3%) ma miejsce odwiedzanie przez uczniów for i stron internetowych, na których znajdują się informacje na temat samookaleczania się lub samobójstwa.

Wykres 1. Zagrożenia online dla uczniów gimnazjów według wiedzy nauczycieli, w proc, N=145

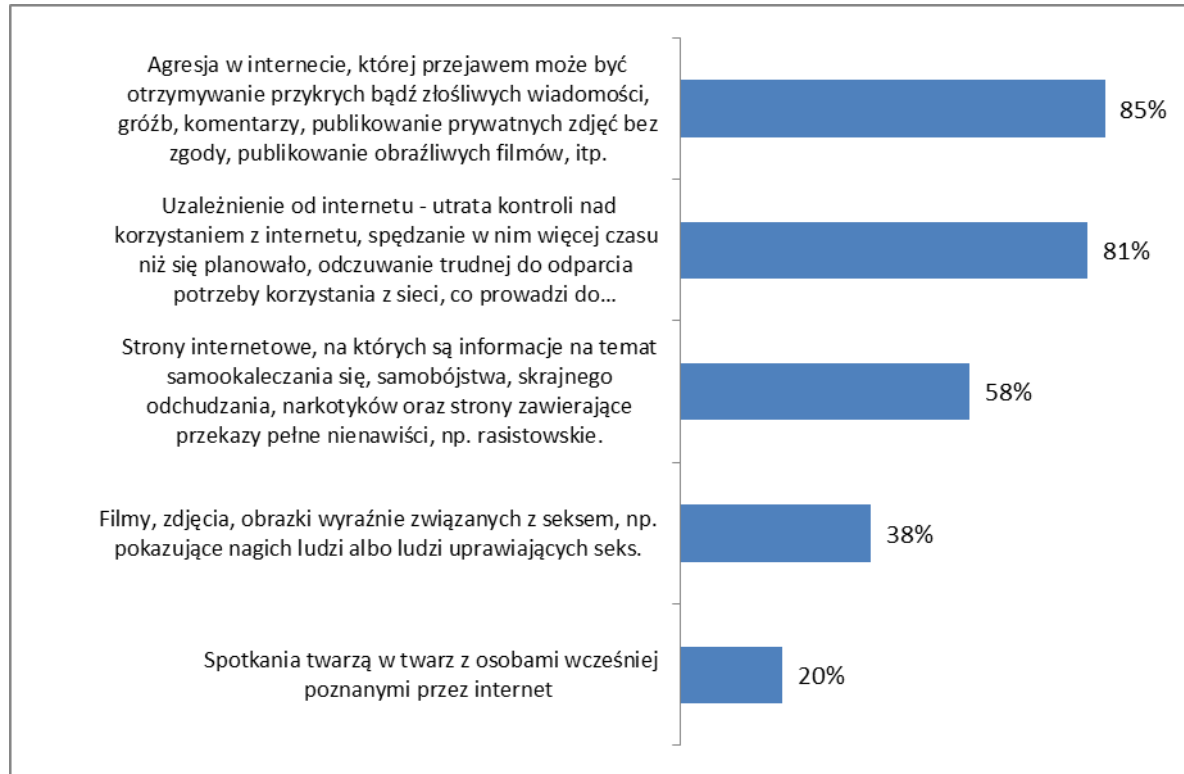
Czy według Pan(i) wiedzy w przeciągu ostatniego roku w Pan(i)a dochodziło do następujących incydentów z udziałem uczniów Pan(i)a szkoły?

Za najpoważniejsze zagrożenie nauczyciele uznają agresje w internecie, wskazało na nią aż 85% respondentów. To przekonanie wynika prawdopodobnie z największej styczności nauczycieli z tym zagrożeniem. 81% osób uznało, że poważnym problemem jest uzależnienie uczniów od internetu. Ponad połowa (58%) respondentów uważa, że duże zagrożenie stanowią strony na temat samookaleczenia się, samobójstwa, skrajnego odchudzania, narkotyków oraz strony zawierające przekazy pełne nienawiści, np. rasistowskie. 38% ankietowanych do największych niebezpieczeństw zaliczyli pornografię online, a 20% spotkania twarzą w twarz z osobami wcześniej poznanymi przez internet.

Wykres 2. Największe zagrożenia online w szkołach według nauczycieli, w proc., N=118

Co Pan(i)a zdaniem stanowi największe zagrożenie online dla uczniów?

Badanie jakościowe pozwoliło na wskazanie innych zagrożeń związanych z korzystaniem z internetu przez młodzież. Jeden z respondentów podzielił je na zagrożenia: społeczne – związane z zbyt długim czasem spędzaniem w internecie, zdrowotne przejawiające się np. otyłością oraz emocjonalne.

4.2. Profilaktyka

Wszystkie szkoły uczestniczące w badaniu zadeklarowały prowadzenie profilaktyki w zakresie bezpieczeństwa w internecie. Zazwyczaj takie zajęcia prowadzone są w czasie godzin wychowawczych. Dodatkowo w niektórych szkołach z okazji Dnia Bezpiecznego Internetu organizowane są spotkania edukacyjne oraz podejmowane są różnego rodzaju aktywności dotyczące tego tematu. Pracownicy szkół dostrzegają potrzebę edukacji rodziców na temat zagrożeń w internecie, dlatego podczas zebrań starają się przekazywać im wiedzę na ten temat. Podczas wywiadów jakościowych kilku respondentów wskazało również na potrzebę zapewnienia nauczycielom odpowiednich materiałów edukacyjnych, które mogłyby posłużyć im do prowadzenia zajęć na temat bezpieczeństwa online.

4.3. Interwencja

W szkołach biorących udział w badaniu nie istnieją jeszcze spisane procedury postępowania w przypadku zagrożeń online. W niektórych szkołach funkcjonują procedury postępowania w przypadku przemocy, jednak nie opisują one interwencji w przypadku agresji elektronicznej. Pewne zasady postępowania określone są też przez regulaminy pracowni informatycznych. Pomimo braku spisanych procedur w jednej ze szkół reakcja podejmowana jest bardzo szybko. W obecności psychologa, pedagoga oraz dyrekcji prowadzone są rozmowy zarówno z ofiarą jak i sprawcą przemocy. O zaistniałym incydencie zawiadamiani są rodzice uczniów. W niektórych przypadkach sprawy trafiają do sądu. Jeden z respondentów opowiedział o uczennicy, której rodzice zdecydowali się na wniesienie sprawy do sądu ponieważ ich córka padła ofiarą obraźliwych treści zamieszczanych w internecie przez inne uczennice. Sprawa zakończyła się upomnieniem. Innym razem szkoła wniosła sprawę do sądu, ponieważ uczeń opuszczał lekcje z powodu nadmiernego korzystania z internetu.

Respondenci przyznają, że interwencję mogą utrudniać rodzice uczniów, którzy nie zawsze chcą współpracować z pracownikami szkoły w sprawie dotyczącej ich dziecka. Inną barierą może być również brak dowodów w sprawie, gdy wiedza pracowników szkoły opiera się tylko na pogłoskach. Z doświadczenia pracowników szkoły wynika także, że praca z samymi uczniami bywa trudna. Mogą być to osoby nadużywające internetu, zarówno ofiary jak i sprawcy agresji elektronicznej lub osoby, które podejmują różnego rodzaju ryzykowne zachowania w internecie. W sytuacjach, kiedy szkoła nie jest w stanie udzielić wystarczającej pomocy uczniowi, jest on kierowany do specjalisty spoza placówki, np. poradni psychologicznej.

4.4. Kompetencje cyfrowe oraz wiedza na temat bezpieczeństwa online

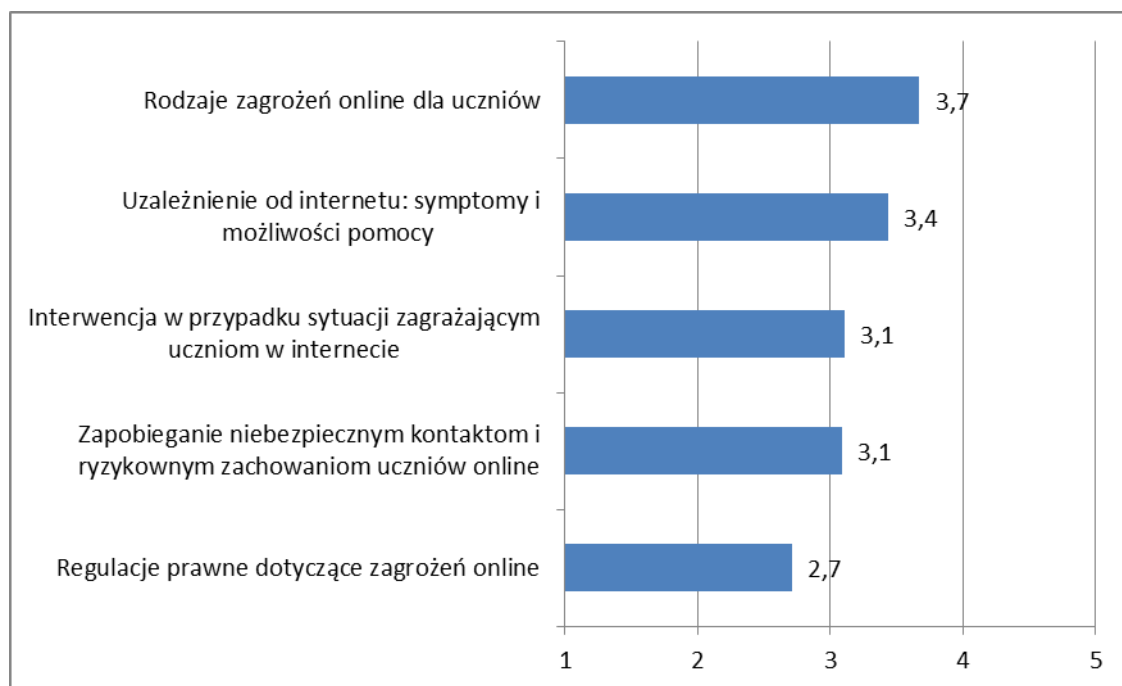
Opinie osób biorących udział w wywiadach jakościowych różnią się między sobą w kwestii oceny kompetencji cyfrowych nauczycieli. Z wypowiedzi respondentów wynika, że większość nauczycieli korzysta z internetu, jednak nie wszyscy poruszają się po nim swobodnie. Zdaniem badanych jest to w dużej mierze zależne od wieku nauczycieli – młodszy nauczyciele radzą sobie z nowymi technologiami lepiej, starsi nauczyciele mniej chętnie korzystają z internetu. Różnice w opiniach respondentów są również widoczne w przypadku oceny wiedzy na temat zagrożeń online nauczycieli. Jedni są zdania, że nauczyciele posiadają jedynie

potoczną wiedzę na temat zagrożeń online, a inni twierdzą, że znajomość tematu wśród nauczycieli jest satysfakcjonująca.

Aby dowiedzieć się, jak sami nauczyciele oceniają swoją wiedzę na temat bezpieczeństwa online, a w szczególności: rodzajów zagrożeń online, uzależnienia od internetu, interwencji w przypadku zagrożeń online, zapobiegania niebezpiecznym kontaktom i ryzykownym zachowaniom uczniów online oraz regulacji prawnych, zostali oni poproszeni o ocenę poziomu swojej wiedzy na skali pięciopunktowej (gdzie 1 oznacza niski, a 5 wysoki poziom wiedzy). Z odpowiedzi nauczycieli wynika, że oceniają oni poziom swojej wiedzy na temat bezpieczeństwa online jako przeciętny. Żadne z powyższych zagadnień dotyczących bezpieczeństwa online nie uzyskało oceny 4. W ich opinii, spośród badanych tematów, najbardziej znane są im rodzaje zagrożeń online dla dzieci i młodzieży (3,7). Nieco gorzej oceniają oni poziom wiedzy na temat uzależnienia od internetu (3,4), interwencji w przypadku zagrożeń online (3,1) oraz zapobiegania zagrożeniom (3,1). Wyniki te świadczą o umiarkowanej znajomości tych zagadnień. Nauczyciele największe braki dostrzegają w znajomości regulacji prawnych dotyczących zagrożeń w internecie (2,7).

Wykres 3. Ocena poziomu wiedzy nauczycieli na temat bezpieczeństwa w internecie (na skali 5 stopniowej), N=139

Jak ocenia Pan(i) poziom swojej wiedzy na poniższe tematy?

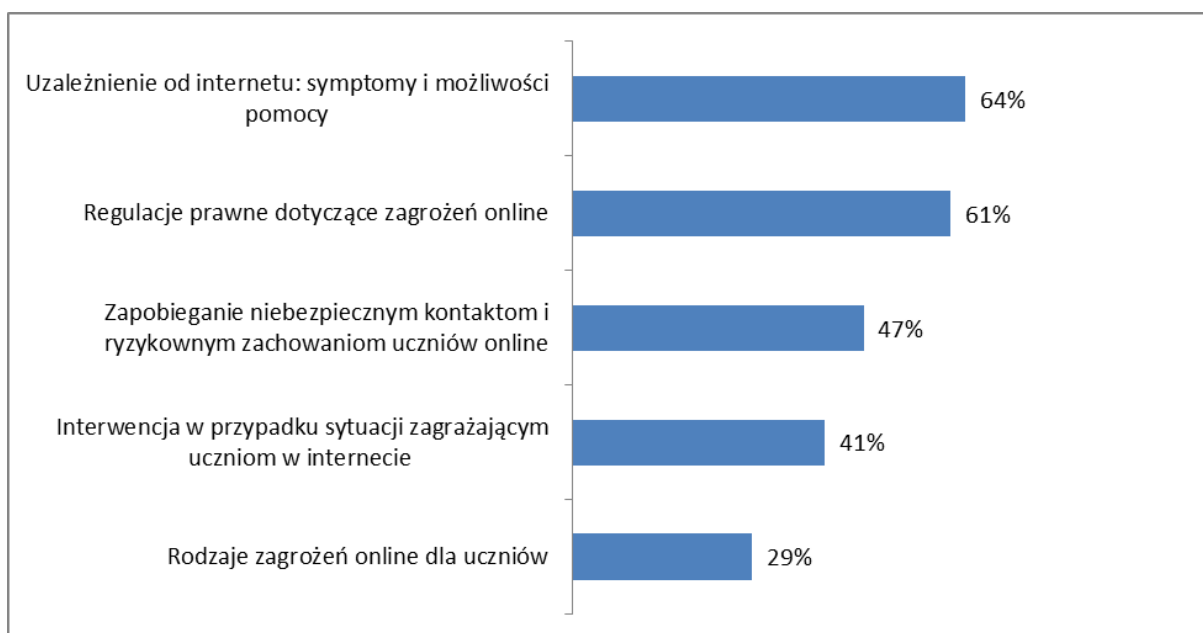

Mimo różnych opinii na temat poziomu wiedzy nauczycieli z zakresu bezpieczeństwa online, wszyscy respondenci byli zdania, że istnieje potrzeba pogłębienia ich wiadomości na ten temat. Większość respondentów chciałaby dowiedzieć się więcej o uzależnieniu od internetu (64%), poznać odpowiednie regulacje prawne (61%). Ponadto prawie połowa (47%) za potrzebną uznała edukację na temat sposobów zapobiegania niebezpiecznym kontaktom i ryzykownym zachowaniom online. Na interwencję w przypadkach sytuacji zagrażających uczniom w internecie wskazało 41% badanych. Nieco rzadziej wskazywano na potrzebę edukacji z zakresu rodzajów zagrożeń online (29%), co wynika prawdopodobnie z najwyższej oceny poziomu wiedzy nauczycieli na ten temat. Trzeba zauważyć, że wszystkie z wymienionych obszarów były wybierane przez znaczny odsetek nauczycieli.

Zainteresowanie tematyką procedur interwencyjnych było szczególnie widoczne w przypadku respondentów podczas wywiadów pogłębionych, kiedy to wyrażali oni duże zainteresowanie otrzymaniem gotowych instrukcji postępowania w sytuacjach zagrożeń online bądź uzyskaniem wskazówek w tworzeniu takiego dokumentu. Ponadto jeden z rozmówców uznał za konieczne edukowanie nauczycieli a także rodziców uczniów na temat oprogramowania dostępnego na urządzenia mobilne, służącego blokowaniu dostępu do stron zawierających niebezpieczne treści.

Wykres 4. Obszary wymagające poszerzenia wiedzy nauczycieli, w proc., N=127

W jakich obszarach dotyczących bezpieczeństwa w internecie chciał(a)by Pan(i) poszerzyć swoją wiedzę?

5. Wnioski

Badanie pokazało, że pracownicy szkół dysponują ograniczoną wiedzą na temat przykrych sytuacji, których doświadczają uczniowie w internecie. Brak świadomości nauczycieli na temat incydentów w sieci może wynikać zarówno z ograniczonych wiadomości na temat bezpieczeństwa online jak i niechęcią młodych ludzi do informowania o nich nauczycieli. Badanie *Bezpieczeństwo dzieci w internecie* realizowane w 2013 roku pokazało, że w razie niebezpiecznej sytuacji w internecie tylko 2% młodzieży zwróciłoby się z prośbą o pomoc do pedagoga lub psychologa szkolnego. Tyle samo młodych ludzi zwróciłoby się do swojego nauczyciela.

Poszerzania wiedzy nauczycieli online oraz podnoszenie ich świadomości w zakresie niebezpiecznych sytuacji do jakich dochodzi z udziałem uczniów jest wyjątkowo ważne, ponieważ to właśnie nauczyciele prowadzą zajęcia dla uczniów i ich rodziców na temat bezpieczeństwa online. Chociaż szkoły biorące w badaniu deklarowały edukację swoich uczniów na temat bezpieczeństwa online, to wspomniane wyżej badanie pokazało, że jedynie nieco ponad połowa uczniów uczestniczyła w szkole w zajęciach na temat bezpieczeństwa online.